

Vljudna brezbržnost

Izmenjave slovenske in makedonske dramatike med letoma 1990 in 2015

Ključne besede: slovenska drama, makedonska drama, slovensko-makedonske izmenjave, Goran Stefanovski, Aleksandar Popovski, Dušan Jovanović, Drago Jančar, Dane Zajc

Razprava analizira slovensko-makedonske gledališke izmenjave na področju dramatike. Zdi se, da so te v obdobju med letoma 1990 in 2015 redke in večinoma enosmerne, saj je bilo v Sloveniji uprizorjenih šest makedonskih dramskih tekstov, v Makedoniji pa osem slovenskih. Čeprav se na prvi pogled zdi, da je to posledica razpada nekdanje Jugoslavije, je to le del resnice.

Goran Stefanovski je prvi makedonski avtor, ki je stopil na slovenske odre po letu 1990, in sicer z *Bakanalijami* (diplomska produkcija AGRFT 15. 5. 1998, režija Sebastijan Horvat). Prva uprizoritev na profesionalnih odrih je sledila pet let pozneje. V SNG Maribor so uprizorili *Drakulo* Dejana Dukovskega (18. 1. 2002, režija Aleksander Popovski), ki sicer ni najbolj znano in značilno besedilo tega avtorja makedonske različice gledališča »u fris«, a je ostala edina uprizoritev kakega njegovega teksta. Do danes sta bili uprizorjeni še dve drami Gorana Stefanovskega – *Odisej*, 10. 10. 2012, SNG Maribor, režija Aleksandar Popovski; in *Figurae veneris historiae*, 16. 10. 2014, SNG Drama Ljubljana, režija Aleksandar Popovski. Med njima najdemo še uprizoritvi dveh dram Viktorije Rangelove. *Nemogoča zveza* je bila ena od verzij teksta *Gola*. Bralno uprizoritev je doživela v ŠKUC gledališču 28. 12. 2012, režija Špela Kravogel. *Gola* je bila uprizorjena v koprodukciji ŠKUC gledališča in MGL 12. 10. 2013, režija Alen Jelen.

Zdi se, da makedonska drama na slovenskih odrih skorajda ne obstaja. Po relativno dolgem premoru je prišlo do nekaterih poskusov, ki pa so omejeni na tri avtorje in so bili večinoma spodbujeni s strani režiserja Aleksandra Popovskega.

Slovenska dramatika na makedonskih odrih kaže drugačno sliko. Repertoar beleži osem uprizoritev dram, ki so jih napisali Drago Jančar, Dušan Jovanović, Dane Zajc, Josip Vandot, Andrej Rozman Roza in Tina Kosi. Vendar pa nam podrobnejši premislek pokaže drugačno sliko. Trije od teh tekstov so adaptacije (*Kekec in Mojca* je adaptacija filmskega scenarija, *Tartif* Andreja Rozmana Roze je predelava znane Molièrjeve

komedije, Tina Kosi pa je svoje *Metamorfoze* napisala kot predelavo izbranih Ovidovih zgodb). Poleg tega se je večina uprizoritev zgodila na začetku devetdesetih let: *Veliki briljantni valček* Draga Jančarja leta 1990, *Medeja* Daneta Zajca leta 1991, *Antigona* Dušana Jovanovića leta 1993, *Osvoboditev Skopja* in *Življenje podeželskih plejbojev* pa leta 2002.

Zdi se torej, da je bil interes za slovensko dramatiko posledica izmenjav v osemdesetih letih in je skorajda izginil na začetku novega tisočletja. Tako so makedonski publiki povsem neznani avtorji, ki so se uveljavili po letu 1990 (npr. Matjaž Zupančič, Simona Semenič, Evald Flisar in Vinko Möderndorfer).

Žanino Mirčevsko smo analizirali kot poseben primer, saj je dramaturginja, dramatičarka in profesorica na UL AGRFT v Ljubljani, ki se je rodila in se šolala v Makedoniji, a se je po koncu študija preselila v Slovenijo, kjer deluje in piše dramske tekste v slovenščini. Leta 2009 je dobila Grumovo nagrado, nagrado za najboljšo dramsko besedilo za *Konec Atlasa*, njen opus pa obsega tudi 43 uprizoritev v slovenskih profesionalnih gledališčih, pri katerih je sodelovala kot dramaturginja, pogosto tudi kot avtorica priredbe besedila. Kljub temu sta bila le dva teksta izmed tistih, ki jih je napisala v slovenščini, uprizorjena tudi v Makedoniji (*Žrelo* v Dramskem teatru Skopje leta 2013 in *Mesto, kjer nisem bil* v Narodnem teatru Vojdan Černodrinski v Prilepu – oba je režirala Zoja Buzalkovska). Presenetljivo je dejstvo, da v Makedoniji ni izšla knjiga dram Žanine Mirčevske, tako da je prisotna le v nekaterih antologijah.

Razprava išče vzroke za zgoraj naštetá dejstva. Gre za vprašanje prevodov? So redki stiki posledica različnih motivov in tem? Podrobnejša analiza tekstov pokaže številne podobnosti med motivi in temami. Npr. vprašanje nekdanjih junakov (*Medeja* Daneta Zajca in *Odisej* Gorana Stefanovskega), vojna, večni konflikt med posameznikom in družbo itd. Analiza recepcije makedonske dramatike v Sloveniji kaže, da so imele uprizoritve dober obisk in povprečen medijski odziv, tako da tudi slab interes publike ni pravi vzrok za opisano situacijo. Na žalost makedonske recepcije slovenske dramatike ni bilo mogoče analizirati, saj ni relevantnih zapisov o uprizoritvah.

Ena od mogočih razlag je razpad nekdanje Jugoslavije. Slovenski avtorji, ki smo jih obravnavali, so po večini tisti, ki so bili na makedonskih odrih prisotni že v osemdesetih letih – Dušan Jovanović, Drago Jančar in Dane Zajc. Izjema je le Tina Kosi. Tako slovenski dramatiki predstavljajo nadaljevanje preteklih gledaliških izmenjav. Čeprav je leta 2006 v Makedoniji izšla knjiga *Sodobna slovenska drama*, ki je v makedonskem prevodu predstavila tekste Saše Pavček, Tine Kosi, Dragice Potočnjak in Matjaža Zupančiča, so bile uprizorjene le *Metamorfoze* Tine Kosi. Razlog torej prav tako ni v neobstoju prevodov.

Tako je splošni vtis o gledaliških izmenjavah na področju dramatike nekakšna

vzajemna ignoranca gledaliških ustvarjalcev (bržkone režiserjev in direktorjev gledališč) do sodobne dramatike obeh narodov. V nasprotju s podobo gledaliških izmenjav na drugih področjih (npr. pri izmenjavi umetnikov, režiserjev), ki so vsa ta leta zelo živahne in pogoste, teh v dramatiki skorajda ni več.